

KENYERES KOVÁCS MÁRTA

A TAMBURA SZERELMESE

PERO TUMBAS HAJÓ ÉLETE ÉS MUNKASSAGA

A Szabadkai Városi Múzeumban két hatalmas doboz sárgult kottalapokat, koncertprogramokat, kivágott újságcikkeket, leveleket és más hasonló dokumentumokat őriz. Ha beléjük lapozunk, feltárul előttünk egy áldozatos és dicsőséges életút a bunyevác, a vajdasági, a délszláv népzene terjesztésének, a tamburazene kultuszának szentelve: a szabadkai autodidakta tamburaművész és zeneszerző, Pero Tumbas Hajo életútja.

*

Honnan ered ez az annyira kedvelt és annyira jellegzetes népi hangszer, amely nélkül el sem lehetne képzelni Szabadka és környéke folklórját? Milyen úton jutott hozzánk? Mikor jelentkezett vidékünkön? Mind ezekre a kérdésekre feleletet kaphatunk, ha végigkísérjük a hasonló hangszerek fejlődését a művelődésügyi történelem századai folyamán.

A tambura pengetős húros hangszer. Ilyenek a *lant* családjába tartozó különféle típusok. Eredetük a legrégebb időkhöz nyúlik vissza, mivel húros hangszerei már az ősközösségekben élő ősembernek is voltak. Egyébként a húros hangszerek jöttek létre a legkésőbbben, az ütő- és a fúvós hangszerek után. Az ősember valamennyi húros hangszere pengetős volt, vonós hangszereik még az ókor keleti kultúrnépeinek sem voltak. A húros hangszerek elsődleges modellje valószínűleg az íj volt. Érdekes, hogy a *lant* horvát neve: „lutnja”, ugyanazzal a két hanggal („lu”) kezdődik, mint az íj jelentő horvát szó: „luk”. Hasonlóan hangzik ez a két szó az angol nyelvben is: „bow” (bou) = íj, és „bard” (ba:d) = *lant*. A német nyelvben a „vonó”-t jelölik pontosan ugyanazzal a szóval, mint az „íj”-at: „Bogen”, ami a vonónak is az íjből való eredetére utal.

A lantok nagy szerepet játszottak a régi keleti népek: egyiptomiak, asszírok, babilóniak, indusok életében. A régi görögöknél a *lant* az Apolló-kultusz derűs és kiegyensúlyozott művészetéhez tartozott és a legkedveltebb hangszer volt. A lanttal szemben állt az aulos nevű fúvós hangszer (a mai oboa őse), a dionizoszi pajzán életöröm és szenvedélyesség hangszere. A régi rómaiak átvették a görögök hangszereit, így többek között a különböző típusú lantokat is.

A középkorban a trubadúrok, truvérek és Minnesängerek elmaradhatatlan hangszere volt a *lant*. Ezzel egyidejűleg a különböző országokban a *lant* különféle típusai honosodtak meg, és vették fel végleges formájukat. Így például Olaszországban és Spanyolországban a gitár öltött végleges alakot és vált népi hangszerré, ugyanúgy, mint ahogyan a „hosszú nyakú *lant*”, a *tambura*, a délszláv népek jellegzetes, nemzeti hangszere lett. A *tambura* egyébként hazánkba Perzsiából jött, Törökországon keresztül, ahol „tunpur”-nak hívják. A hasonló típusnak Indiában „tamburi” a neve, Örményországban „tambur”, a Kaukázusban „tanpur”. Örményországban és a Kaukázusban azonban vonót kapott a hangszer, s így pengetősből vonóssá lett.

Érdekes anekdotát idéz Truda Reich a tamburáról és a régi szlávokról *Muzička čitanka* (Zenei olvasókönyv) című ismeretterjesztő könyvében, amely szerint a szlávoknak már a VI. században volt tamburájuk:

„Egy bizánci író beszéli el, hogy 592-ben Mauritius császár egy trákiai hadjárat során három szlávot ejtett foglyul, s nagyon elcsodálkozott, amikor fegyverek helyett tamburákat talált náluk. A szlávok ekkor ezt mondták neki:

— Mi szlávok vagyunk. A nyugati tenger partján élünk. Tamburát pengetünk, mert nem szoktunk a fegyverforgatáshoz. A mi hazánkban nem készítenek fegyvereket. Ezért csendben és békében élünk és egyáltalán nem ismerjük a harci kürt hangját.”

(F. Šišić: *A horvátok története a népi fejedelmek korában*)

Nem tudjuk, megfelel-e a valóságnak a bizánci író elbeszélése, — teszi hozzá Truda Reich —, mindenestre érdekes számunkra, hogy a régi szlávokat már a VI. században tamburával a kezükben emlegetik.”

(Truda Reich: *Muzička čitanka*, Zagreb 1962, Školska knjiga, 180.)

A tambura a tengeremellékről, Bosznián és Hercegovinán keresztül jött a sokácok és a bunyevácok vándorlása folyamán a XVII. században Szlávó niába, Szerémségbe és Bácskába, s itt a legkedveltebb népi hangszerré vált, és összeforrt a bunyevác népdalokkal, kólókkal, népmulatságokkal. Ennek a hangszernek szentelte életét Pero Tumbas Hajo, aki mind reprodukzív, mint alkotó művészetével dicsőséget szerzett a tamburazenének az egész országban, sőt messze a határon túl is.

*

Pero Tumbas Hajo 1891. június 29-én született Szabadkán, földműves-családban. Nagyapja gajdás volt, még ő kapta a „Hajo” becenevet a „haj” indulatszóból, amellyel a muzsikára buzdították. Pero apja, Antun, hivatásos tamburazenekari zenész volt. Pero otthon tanulta a tamburajátékot, s hatéves korában már harmasban játszott apjával és Stipan bátyjával. 1904-ben, tizenhárom éves korában, beiratták a zenekolába, ahol zongorát és hegedűt tanult egy évig. 1910-től kezdve rendszeresen játszott tamburazenekarokban. Különbön mint hivatalnok dolgozott, de tamburájával részt vett minden népi mulatságon. Mindig a legnagyobb lelkesedéssel és fáradhatatlanul játszott, rendszerint állva a zenekar előtt. Művelődési egyesületek keretében, mint amilyenek a Kolo mladeži, a Momačko kolo, a Sokolsko društvo, a Zeljezničarsko društvo és hasonlóak voltak, tamburazenekarokat szervezett és tanította a fiatalabbakat.

1930-ban a városi szolgabíróság tisztviselője lett Szabadkán. Ebben a hivatalban maradt egészen 1938-ig, amikor Belgrádba költözött, ahol a rádió tamburazenekarának lett a tagja. Aleksandar Aranicki, ennek a zenekarnak a karmestere, fedezte fel Hajót Szabadkán a Mir kávéház zenekarában. „A tamburazenészek osztályában nem akadt jobb Pero Tumbas Hajónál” — mondotta róla Aranicki. A második világháború kitörése előtt több gramofonlemez is készítek Pero Tumbas Hajo játékáról. Belgrádban maradt 1941-ig, amikor visszatért Szabadkára.

A felszabadulás után a Bratstvo-jedinstvo Vasutas Művelődési Egyesületben tanította a tamburásokat és vezette a tamburazenekart. Az utóbbi számára számtalan átíratot készített és eredeti műveket is komponált. Hangversenykörutakat tett Jugoszláviában és külföldön is tamburásaival.

Művészi karrierjének csúcspontját 1952-ben érte el, amikor az angliai Langolenben tizenhat európai ország népi művészegyütteseinek versenyén a szabadkai művelődési egyesületek szövetségének folklór csoportja a *Momačko kolo* műsorszámmal megnyerte az első díjat olyan kiváló népi együttesek előtt, mint amilyen az orosz és a spanyol is voltak. A tamburazenekart Pero Tumbas Hajo vezette. Ekkor ismerkedett meg vele Walter Kolar, a pittsburghi (Pensylvania, USA) Duquesne University tamburazenekarának karmestere, aki három évvel később, 1955. június 15-én levelet írt neki azzal a kéréssel, hogy készítsen és küldjön zenekara számára bunyevác, vajdasági és horvát népdalfeldolgozásokat. Hajo elkészítette és elküldte a kért kompozíciókat, és ezzel megkezdődött a szoros együttműködés a szabadkai tamburaművész és az amerikai egyetemi tamburazenekar között. Ez egész sor nagy sikerű koncertet eredményezett az Egyesült Államokban Hajo műveivel a pittsburgi egyetemi zenekar előadásában.

Pero Tumbas Hajo ezután a szabadkai zenekola előadójaként működött. A tamburásokat a filharmónia helyiségeiben tanította. 1958-ban nyugdíjba vonult, de alkotómunkáját továbbra is folytatta.

1960. június 13-án, művészi munkásságának 50. évfordulóján a Szabadkai Népszínház nagytermében ünnepi hangversenyt rendeztek, amely-

nek keretében a következő együttesek léptek fel: Szabadka 40 tagot számláló tamburazenekara, az Újvidéki Rádió nagy tamburazenekara, a szabadkai Mladost Ifjúsági Művelődési Egyesület tamburazenekara, a Bratstvo-jedinstvo Vasutas Művelődési Egyesület tamburazenekara, a gitárosok, harmonikások és furulyások együttese, Szabadka és Újvidék ismert népdal-énekesei.

A jubileum alkalmával Hajót a következő intézmények jutalmazták meg: a Bratstvo-jedinstvo egyesület, Szerbia Zeneegyesületeinek Szövetsége, a szabadkai járás zeneegyesületeinek szövetsége.

Pero Tumbas Hajo 1967. március 5-én halt meg Szabadkán, hetvenhat éves korában. Két nappal később, március 7-én temették el a Zentai úti temetőben Szabadka és környéke valamennyi tamburásának zenekíséretével.

PERO TUMBAS HAJÓ ÉLETRAJZI ADATAI

1891. jún. 29. Születik Szabadkán, földművescsaládban.
 1904 Befratják a Szabadkai Városi Zeneiskolába, ahol hegedűt és zongorát tanul egy évig.
 1910 Elkezdődik tamburaművészi karrierje.
 1930–1938 A városi szolgabíróság hivatalnokja Szabadkán.
 1938–1941 A Belgrádi Rádió tamburazenekarának tagja.
 1941 Visszatér Szabadkára.
 1945 Megkezdí művészi-pedagógiai munkásságát a Bratstvo-jedinstvo Vasutas Művelődési Egyesületben.
 1952 Az angliai Langolenben 16 európai ország népi művészegyütteseinek versenyén a szabadkai művelődési egyesületek szövetségének folklorcsoportja Pero Tumbas Hajo tamburazenekari vezetésével elnyeri az I. díjat.
 1955. Megkezdődik az együttműködés Pero Tumbas Hajo és Walter Kolar, a pittsburgi (Pensylvania, USA) Duquesne University tamburazenekarának karmestere között.
 1958 Nyugdíjba vonul mint a szabadkai zeneiskola előadója.
 1960. jún. 13. Ünnepi hangverseny a Szabadkai Népszínház nagytermében munkásságának ötvenéves évfordulója tiszteletére.
 1967. márc. 5. Meghal Szabadkán.
 1967. márc. 7. Eltemetik a szabadkai Zentai úti temetőben.

PERO TUMBAS HAJÓ MŰVEI

A. EREDETI MŰVEK TAMBURAZENEKARRA

I. KOLÓK

1. Bunjevačko kolo
2. Cupanica kolo
3. Martonoško kolo
4. Perino kolo
5. Perino kolo bunjevačko

II. INDULÓK

1. Bezimeni marš
2. Ivan Goran Kovačić
3. Katarina
4. Marš „Bratstva i jedinstva”
5. Subotički omladinski marš
6. Uspomena na Palić
7. Vesela je Srbadija
8. Vojvođanski marš

III. DALOK ÉS PROGRAMKOMPOZÍCIÓK

1. Alaj si krasna
2. Devojčice moja
3. Didovinom iz daleka
4. Gde si pošla sa cvetom u kosi
5. Kad stigne jesen, lišće pada
6. Nabrala je devojka
7. Noć na Paliću
8. Podvikuje bunjevačka vila
9. Po travi pala rosa

10. Rosa pada
11. Sjač mesečev
12. Sunce zađe
13. Srećno, zdravo
14. Što se misao, preljaska pesma
15. Zemljodiljska preljaska pesma

IV. VALCEREK

1. Edit
2. Jelisaveta

B. FELDOLGOZÁSOK TAMBURAZENEKARRA

I. NÉPDALCSOKROK

1. Potpuri narodnih pesama
2. Smesa jugoslovenskih pesama
3. Smesa makedonskih i hrvatskih pesama
4. Smesa makedonskih pesama
5. Smesa partizanskih pesama
6. Smesa ruskih pesama
7. Splet narodnih bunjevačkih pesama
8. Splet narodnih pesama

II. EGYÉB FELDOLGOZÁSOK

1. Dalok	— 45 darab
2. Indulók	— 10 darab
3. Koncertek	— 6 darab
4. Nyitányok	— 7 darab
5. Tánccok	— 8 darab